

Theatre Academy

Gönderilme Tarihi/Submission Date: 23.01.2024

Kabul Tarihi/Acceptance Date: 05.03.2024

Araştırma Makalesi/Research Article

DOI: 10.5281/zenodo.10829716

Caryl Churchill'in *Fen* Adlı Oyununda Kadınların Uyguladığı Şiddet Türleri¹

The Types of Violence Committed by Women in Caryl Churchill's *Fen*

Ajda BAŞTAN

Sivas Cumhuriyet Üniversitesi, Turizm Fakültesi, Gastronomi ve Mutfak Sanatları

abastan@cumhuriyet.edu.tr ajdabastan@gmail.com

 <https://orcid.org/0000-0001-8171-8644>

Öz

Bu çalışmada, güçlü feminist söylemi ve siyasi görüşleriyle tanınan İngiliz oyun yazarı Caryl Churchill'in *Fen* adlı oyunundaki kadınların uyguladığı şiddet türleri incelenmiştir. 1983 yılında sahnelenen ve olanaksız aşk teması üzerine kurulu olan *Fen* oyunu, kadın çiftçilerin günlük yaşamlarındaki ekonomik, sosyal ve toplumsal zorluklara odaklanmaktadır. Churchill'in bu eseri, sorunlu aile dinamikleri, annelik, feminizm, evlilik, aldatma ve üvey annelik gibi temaları ele alır. Ayrıca, yazar şiddet olgusuna olan yaklaşımını ve bu konudaki düşüncelerini de ilgili oyunda yansıtır. Bu kapsamda, karmaşık bir dil ve postmodern anlatım teknikleri kullanılan oyunda farklı yaş gruplarındaki kadın karakterlerin şiddet uyguladıkları gözlemlenir. Özellikle, şiddet ortamında büyüyen kız çocuklarının da şiddet eğiliminde buldukları oyunda göze çarpar. Böylece Churchill, eserinde şiddeti yalnızca bireysel bir sorun olarak ele almakla kalmaz, aynı zamanda toplumsal bir sorun olarak da gösterir. Oyundaki karakterler fiziksel, ekonomik, duygusal ve genelde intihar olarak bilinen kendine yönelik şiddet türlerini uygularlar. Bu bağlamda, Churchill'in *Fen* oyunu gerçek yaşamın içinde bulunan şiddetin çeşitliliğini ele alan güçlü bir eser olarak öne çıkar.

Anahtar Kelimeler: Caryl Churchill, *Fen*, Kadınlar, Şiddet Türleri, Tarım İşçileri

Cite this article: Baştan, A. (2024). The Types of Violence Committed by Women in Caryl Churchill's *Fen*. Theatre Academy, 2(1), 53-72

Content of this journal is licensed under a Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 International License

¹ Bu makale, Prof. Dr. Fehmi Efe danışmanlığında gerçekleştirilen Ajda Baştan'ın "Caryl Churchill'in Oyunlarında Kadın ve Şiddet" adlı doktora tezinden yararlanılarak oluşturulmuştur.

Abstract

This study analyses the types of violence perpetrated by women in *Fen* by Caryl Churchill, a British playwright known for her strong feminist discourse and political views. Staged in 1983 and based on the theme of impossible love, *Fen* focuses on the economic, social and common difficulties in the daily lives of women farmers. Churchill's play deals with themes such as problematic family dynamics, motherhood, feminism, marriage, infidelity and stepmotherhood. In addition, the author reflects her approach to the phenomenon of violence and her thoughts on this issue in the play. In this context, the play uses a complex language and postmodern narrative techniques where female characters of different age groups commit violence. Moreover, it is noticeable in the play that girls who grow up in an environment of violence are also prone to enact violence. Thus, Churchill not only deals with violence as an individual problem, but also displays it as a social one. The characters in the play carry out physical, economic, emotional and self-directed violence, commonly known as suicide. In this regard, Churchill's play *Fen* stands out as a powerful work that deals with the diversity of violence found in real life.

Keywords: Caryl Churchill, *Fen*, Women, Violence Types, Farm Workers

Giriş

Bu çalışmada, çağdaş İngiliz oyun yazarı Caryl Churchill'in 1983 yılında sahnelenen *Fen* (*Batalık*) adlı eserdeki kadınların uyguladığı şiddet türlerinin incelenmesi hedeflenmiştir. Oyun siyasi ve feminist yönden çokça incelenmiş olsa da literatürde oyundaki şiddet türleri üzerine bir çalışma olmadığından bu çalışma söz konusu eksikliği gidermeyi amaçlamaktadır. Churchill'in, Büyük Britanya'nın 1982'deki Falklands Savaşı² sırasında kaleme aldığı oyun, 1984'te Susan Smith Blackburn Ödülü'nü kazanarak dikkatleri üzerine çekmeyi başarmıştır (Diamond, 1988, s. 196). *Fen*, bir yandan Val ve Frank'in olanaksız aşkına, öte yandan da kadın tarım işçilerinin karmaşık ve kısırlaşmış yaşamlarına odaklanmaktadır. Bu bağlamda, *Fen* yalnızca dönemin siyasi atmosferine değil, aynı zamanda sıradan insanların yaşamlarındaki sıkıntılara ve şiddetin değişik yönlerine de ışık tutar. Diamond'a (1988, s. 196) göre, oyun savaşın gölgesinde geçen bir zamanda ortaya çıktığı için dönemin ruhunu yansıtarak izleyiciye derin bir düşünsel deneyim sunar. Bu çerçevede Churchill, *Fen* ile yazarlığının zirvesine tırmanarak eleştirmenler tarafından öncü bir sanatçı olarak

² İngiltere ve Arjantin arasındaki savaş sonucunda Falkland Adalarının egemenliği yine Birleşik Krallık'ta kalmıştır. Ayrıntılı bilgi için bkz. Gibran, 2015.

değerlendirilmeye başlanır ve edebiyat dünyasında kalıcı bir iz bırakır (Demastes, 1996, s. 111).

Joint Stock³ çalışanlarının katkılarıyla yazılan *Fen*'de (Billington, 2018), Churchill olay örgüsünün geçtiği bölgedeki gerçek durumu, özellikle kadınların yaşadığı zorlukları tarafsız bir biçimde ortaya koyarak söz konusu yere dikkat çekmeye çalışmaktadır. Yazar, oyunun ön sözünde, Fen⁴ bölgesinin çorak iklimindeki gerçeklerin ve bölge insanların yaşam deneyimlerinin doğrudan oyununa yansıdığını açıklar (Churchill, 1986, ss. 53-54). Yani oyun, Ray'in (2012) belirttiği gibi, İngiltere'nin âtil durumdaki çayırlarına odaklanarak bölgedeki gerçek kişilerin öyküleri ve anılarından esinlenilerek yazılmıştır. Bu anlamda, Rabillard'e (1994) göre, *Fen* Churchill'in en belgesel nitelikteki oyunudur. *Wall Street Journal* eleştirmeni Sylviane Gold (1983) ise *Fen*'i *Top Girls*'ün⁵ (*Zirvedeki Kızlar*) tam tersi bir oyun olarak değerlendirerek onu "Bottom Girls" (Aşağıdaki Kızlar) olarak adlandırır. Yirmi bir farklı bölüm ve yirmi iki farklı karakterden oluşan oyun, kadınların yalnızca tarım işçileri olmadığını, aynı zamanda sıradan ev kadınları olduklarını da vurgular. Böylece oyunun her sahnesi, toplumsal ve ailevi düzenin izlerini yansıtarak, izleyiciyi gerçeklerle yüzleştirir. Oyunun temelini oluşturan karakterler ise bölgede geçim sıkıntısı çeken, doğumdan ölüme kadar topraklarına bağlı kalan farklı yaş gruplarından insanlardır. Dahası, *Fen*'deki kadınlar, kendilerini toprağa bağlı hissetmek zorundadırlar; onlar için başka bir seçenek yoktur (Gardner, 2011). Bu kapsamda Churchill'in *Fen* ve *Vinegar Tom*⁶ oyunları arasında benzerlikler bulunur, çünkü her iki eserde de ekonomik yönden bağımlılığın ve kadına yönelik baskının varlığı öne çıkar.

Aslında Churchill, *Fen*'de küresel kapitalizmin, yoksulluğun ve baskının sürekli olduğunu kanıtlamaya çalışır (MacDonald, 2006, s. 107). Bu noktada, Benoit'ya (2012)

³ Joint Stock, 1974'te Londra'da kurulmuş sol görüşlü bir tiyatro şirkettir (Mackey, 1997, s. 227; Ravenhill, 2008).

⁴ Fen, İngiltere'nin doğu sahil düzlüğündeki bir bölgedir (Villagomez, 2020).

⁵ Caryl Churchill'in *Top Girls* (*Zirvedeki Kızlar*) adlı oyunu, 1980'lerin İngiltere'sindeki kadınların iş hayatındaki yerlerini ve toplumsal cinsiyet rollerini ele alır. Oyun, başarılı bir kadın yöneticinin düzenlediği bir yemek partisinde, tarihteki güçlü kadın figürlerinin yanı sıra modern kadınların hayatlarındaki zorlukları dile getirir. *Top Girls* hakkında daha fazla bilgi için O'Connor (2001, s. 161) ve Westermann (2011)'a bakınız.

⁶ Caryl Churchill'in *Vinegar Tom* adlı oyunu, 17. yüzyıl İngiltere'sinde cadılıkla suçlanan kadınların hayatlarını ve toplumsal cinsiyet rollerini ele alır. Oyun, kadınların maruz kaldığı ayrımcılık ve baskıyı konu alırken, aynı zamanda kadınların cinselliği ve bağımsızlığına yönelik toplumsal kuralları da sorgular. *Vinegar Tom* oyunu hakkında daha fazla bilgi için Aston (2010, s. 26) ve Gobert'e (2014, s. 135) başvurunuz.

göre, Churchill'in evrensel sanatçılığına rağmen, *Fen*, onun daha az bilinen oyunlarından biri olup nadiren sahnelenir. Söz konusu oyun, 1980'lerde aile kurumundaki ve toplumsal süreçlerdeki baskılara ve bu baskıların nasıl normalleştirildiğine dikkat çeker. Churchill, sınıf ve cinsiyet ayrımını sorgularken, aynı zamanda eserde kadın dayanışması ve toplu direnişin önemine de vurgu yapmaktadır. *Fen*'deki kadın karakterlerin çoğu, baskıcı geleneklerin etkisi altında ezilmiş bireyler olarak betimlenirler (Rich, 1983). Bu kadınlar, kendileri için rahat bir yaşamı bile hayal edemezken, Rowe'a (2003, s. 108) göre, yirminci yüzyılın çağdaş dünyasında yaşamdan zevk alamayan, kimseyi tanımayan ve ayakta kalabilmek için çektikleri sıkıntılarla boğuşan acı dolu bireyler olarak karşımıza çıkarlar. Churchill'e göre, bu durum kabul edilemez bir olgudur çünkü yazar, kadınların içinde buldukları çıkmaz ve acımasızlıkların, edilgenliklerinden ve yönetenlere boyun eğmelerinden kaynaklandığını oyununda vurgular.

Aucoin'e (2012) göre, *Fen* adlı eserde natüralizm, halkbilimi, doğaüstü varlıklar ve zıtlıklar başarıyla harmanlanarak, özellikle erkeklerden çok çalışan kadın işçilerin gün boyu süren eylemleri ayrıntılı bir biçimde anlatılmaktadır. Oyunun sahnesi, patates tarlalarını temsil eden kalın bir çamur tabakasıyla kaplıdır ve bu çamur, karakterlerin evinde geçen sahnelerde bile devam eder. Bu sayede, bölge insanının tarih boyunca geçimini yalnızca tarım ile sağladığı izleyicilere somut bir biçimde hatırlatılır. Oyundaki kadınlar, Greene'in (2006, s. 72) dile getirdiği gibi, düşük ücret karşılığında onları önemsemeyen kapitalist bir sistem için çalışmaktadırlar. Bu çerçevede *Fen*, kadınların zorlu koşullarda çalışmalarını ve karşılaştıkları tehditleri çarpıcı bir biçimde gözler önüne sermektedir. Rabillard'e (1994) göre ise, oyun içinde yer alan az sayıdaki erkek karakterin ekonomik açıdan kadınlara kıyasla daha avantajlı bir konumda olduğu vurgulanır. Genel anlamda Churchill, çağdaş dünyada kadınların karşı cinsleriyle eşit görülmesini savunduğundan, *Fen*'de bu eşitliğin gerçekleşmemesini ciddi bir biçimde eleştirir. Yazar, tarla işleri ile ev işleri arasında sıkışıp kalan kadınları köleleştiren kurumlara da göndermeler yaparak, kadınların yaşadığı sınırlamalara ve zorluklara oyunuyla dikkat çeker.

***Fen*'de Ekonomik ve Duygusal Şiddet**

Şiddet, yüzyıllardır devam eden ve bireyler arasında zarar verici davranışlardan kaynaklanan toplumsal bir sorundur. Yaygın olarak, güçlünün güçsüzü ezdiği bir

olgudur ve bu durum, toplumsal ilişkilerde, bireyler arasında veya kurumlar arasında görülebilir (Polat, 2016, s. 15). Güçsüz olan taraf genellikle fiziksel, duygusal veya sosyo-ekonomik açıdan zayıfken, güçlü olan bu zayıflığı kullanarak kontrol veya baskı kurma eğilimindedir. Şiddetin temelinde bu güç dengesizliği yatar ve mağdurların hakları ve özgürlükleri ne yazık ki birçok durumda çiğnenir. Dolayısıyla, şiddetin etkili bir şekilde önlenmesi için eşitlik temelli çözümler bulunması önemlidir. Şiddetin çeşitleri arasında ekonomik, cinsel, fiziksel ve duygusal gibi türler yer alır (Yaşar, 2017, s. 2). Bu çeşitlilik, şiddetin farklı yollarla ortaya çıkmasına ve toplumda geniş bir etki yaratma potansiyeline sahiptir.

Churchill'in *Fen* adlı oyununda şiddet, kadın karakterlerin hayatlarında ve toplumun genel dinamiklerinde derin izler bırakan önemli bir sorun olarak işlenir. Oyunda, kadın çiftçilerin yaşamlarının içine gizlice işleyen ekonomik zorluklar, duygusal çatışmalar ve toplumsal baskılar nedeniyle ortaya çıkan çeşitli şiddet türleri göze çarpar. Ayrıca, oyunun temsil ettiği aile yapısı, annelik rolleri, feminist temalar ve toplumsal ilişkiler, şiddetin karmaşıklığını ve derinliğini gösterir. Böylece *Fen*, kadın karakterlerin yaşamlarındaki zorlukları ve şiddetin geniş kapsamlı etkilerini gözler önüne sererek, izleyici ve okuyucuda etkilenmeye neden olur. Bu bağlamda, *Fen*, şiddetin kadın deneyimleri ve toplumsal yapılar üzerindeki etkilerini derinlemesine inceleyen güçlü bir eser olarak ön plana çıkar. Kadına yönelik şiddetin genellikle erkekler tarafından uygulandığı yaygın bir inanış olsa da Churchill'in oyununda kadınların da diğer kadınlara şiddet uyguladığı görülür. Oyunun başlangıcında kadın tarla işçisi Val, o gün işten erken ayrılması gerektiğini ustabaşı Mrs. Hasset'e bildirerek izin ister. Çalışan kadınları bir köprü'nün üstünden gözetleyen ustabaşı ise genç kadına şöyle yanıt verir:

MRS HASSETT. O zaman bu işleri kim yapacak? Bay Coleman, bu işin bugün yapılmasını istiyor. Bu beni ne duruma sokacak, biliyor musun?... Benden iş istemeden önce iki kez düşün, çünkü ben de iki kez düşüneceğim. (*Plays: Two*, 2. Sahne, s. 148).⁷

Görüldüğü gibi, kendisi de bir kadın olan Mrs. Hasset'in tutumu, izin isteyen Val'e karşı hem duygusal hem de ekonomik şiddet içermektedir çünkü tehditlerle dolu bu tavır, Val'de işsiz kalma korkusu yaratır. Mrs. Hasset, Val'e izin vermek yerine işleri kimin

⁷ Makalede kullanılan İngilizce kaynakların Türkçe'ye çevirileri Ajda Baştan tarafından gerçekleştirilmiştir.

yapacağını sorguladığında, ekonomik şiddet ve duygusal şiddete neden olur. Bu çerçevede ekonomik şiddet, birinin diğerini kontrol altına alması ve maddi zorluklar yaşatmasıdır. Mrs. Hassett'in Val'i iş yapmaya zorlaması ve onun ekonomik bağımsızlığını tehdit etmesi, bu tür şiddetin bir örneğidir. Kelly ve Johnson (2008) tarafından belirtildiği gibi, ekonomik şiddette güçlü olan taraf, diğerine harcama yapmayı veya çalışmayı yasaklayarak, çalışan kişinin maaşını kontrol altında tutarak kendini üstün hisseder. Bu durumda, Val gibi zayıf konumda olan tarafın maddi sıkıntı içine düşmesi ve ekonomik bağımsızlığını kaybetmesi kaçınılmazdır. Öte yandan duygusal şiddet ise, fiziksel bir zorlama olmaksızın sözlü olarak tehdit etme veya öz saygıyı kırma amaçlı hakaretler içerir. Duygusal şiddetin örnekleri arasında alay etme, aşağılama, baskı, tehdit etme, eleştiri, ayrımcılık, suçlama, susturma gibi eylemler bulunur (Retzinger, 1991). Mrs. Hassett'in Val'i iş yapmaya zorladığını ve ona karşı üstünlük kurduğunu düşündüğümüzde, duygusal şiddetin izlerini görürüz. Nicolson (2010) tarafından belirtildiği gibi, duygusal şiddete maruz kalan bireylerin kendilerine olan güveni azalır ve sürekli bir korku içinde yaşarlar. Ayrıca, duygusal şiddetin ruhsal rahatsızlıklara yol açabileceği bilinmektedir (Nicolson, 2010). Bu bağlamda, Mrs. Hassett'in Val üzerindeki baskısı ve üstünlük kurma çabası, onun hem duygusal hem de psikolojik sağlığını olumsuz etkileyebilecek potansiyelindedir.

Fen'in ikinci sahnesinde, öteki tarla işçisi kadınlar, Val'in nereye gideceği konusunda bilgi sahibi olmadıklarından kendi güvenlikleri ve işleri hakkında belirsizlik yaşarlar. Mrs. Hassett, ardından Nell, Angela ve Shirley gibi diğer kadınları da işten çıkarmakla tehdit eder. "İşinizi yapın, yoksa yarın sabah işe gelmeyecek olan yalnızca o (Val) olmayacak!" (Churchill, 2. Sahne, s. 150) sözleriyle, Mrs. Hassett, elinde bulundurduğu güçle bu kadınlara ekonomik ve duygusal şiddet uygular. Bu durum, yalnızca bireysel bir kadına değil, aynı zamanda genel olarak çalışan kadın gruplarına yönelik bir baskı ve tehdit anlamına gelir. Churchill, bu sahne aracılığıyla kadınlar arasındaki hiyerarşi ve şiddetin ilişkisini anlatmaya çalışır. Mrs. Hassett'in bu tür tehditvari davranışları, kadınların işsiz kalma korkusuyla ekonomik bağımsızlıklarını kaybetmelerine ve duygusal olarak baskı altına alınmalarına neden olur. Bu da ekonomik ve duygusal şiddetin yalnızca bireysel ilişkilerde değil, aynı zamanda toplumsal düzeyde de var olduğunu gösterir.

Oyunun devamında, evli Val, *Vinegar Tom*'daki Alice karakteri gibi doğup büyüdüğü topraklardan uzaklaşma arzusu içindedir. Bu nedenle, bavullarıyla dokuz

yaşındaki kızı Deb ve altı yaşındaki kızı Shona'yı yanına alarak sevgilisi Frank ile konuşmaya gider. Frank'e evinden ayrıldığını ve Londra'ya yerleşeceğini açıklar. Val'in bu kararı, kadınların kendi özgürlüklerini arayışını ve geleneksel cinsiyet rollerine meydan okuma zorluğunu yansıtır. Aynı zamanda, bu sahne, kadın karakterlerin kendi kararlarını almak için verdikleri çabayı ve bu kararların toplumsal kurallarla nasıl çeliştiğini gösterir. Frank ise dul kalmış bir karakterdir ve bu topraklardan ayrılmak istemez. İkilinin arasında geçen konuşma, Val'in geçmişiyle geleceği arasında bir tercih yapma sürecini yansıtır:

FRANK. Gel ve benimle yaşa. Eğer gerçekten ayrılmaya hazırsan.

VAL. Kızlarımla mı?

FRANK. İster onlarla, ister onlarsız.

VAL. O buna asla izin vermez. Kızları bende bırakmaz.

FRANK. Hadi ama lütfen diyorum.

VAL. Sanırım eve döneceğim. Geri yerleşeceğim. (3. Sahne, s. 152).

“Asi ruhlu Val” (Godiwala, 2003, s. 56), kızları ve gerekli eşyalarını yanına alarak Londra'da yeni bir yaşam kurma düşüncesindedir, çünkü kocasıyla aynı bölgede yaşamak istememektedir. *The Feminist Spectator* yazarı Jill Dolan'a (2011) göre, “Val romantik bir macera arayışı içinde olduğundan bilinmeyen diyarlara taşınarak kendini özgürleştirme arzusundadır”. Val, sevdiği adam olan Frank'e bu konuda çok güvenmektedir. Frank ise Val'e oradan ayrılmak istemediğini belirtir, ancak eğer isterse kendisiyle beraber yaşayabileceklerini önererek genç kadının hayallerini yerle bir eder. Frank, ilişkilerinde baskın olmayı istediğinden kendi kararının uygulanmasını üstü kapalı bir baskı kurmaya çalışarak yapar. Genç adamın konuşmasından sonra Val, üzüntü ve duygu karmaşıklığı içinde, evine geri dönmek zorunda kalır. Birkaç yıldır kaçamak bir biçimde devam eden ilişkilerini düzene koymak isteyen Val'e, Frank bir bakıma duygusal şiddet uygulayarak karşı çıkar. Dolayısıyla, Val'in kendi özgürlüğünü arayışı, romantik bir beklentiyle başladığı ilişkisinde hayal kırıklığı ve duygusal zorlamalarla sonuçlanır.

Fen'de Fiziksel ve Kendine Yönelik Şiddet

Fen oyununun altıncı sahnesinde, yirmi sekiz yaşındaki Angela'nın on beş yaşındaki üvey kızı Becky'yi cezalandırmak istemesine ve fiziksel şiddete tanık oluruz. Fiziksel

şiddet, bir bireyin başkasının bedenine kasıtlı olarak zarar vermesiyle ortaya çıkan bir eylemdir. Bu tür şiddet, genellikle bilinçli bir şekilde gerçekleştirilen saldırılardan kaynaklanır ve örnekleri arasında tokat atmak, tekme atmak, yumruk atmak, kişinin boğazını sıkmak, saçını çekmek, zarar verici cisimlerle yaralamak, itelemek ve kişiye işkence yapmak gibi eylemler bulunur (Utech, 1994). Şiddete maruz kalan bireylerin sağlık sorunları, ciddi yaralanmaları hatta hayatlarını kaybetmeleri söz konusu olabilir. Bu nedenle, fiziksel şiddetin ciddiyeti, hem bireylerin fiziksel hem de psikolojik sağlıkları üzerinde olumsuz etkilere yol açan önemli bir sorundur (Delara, 2016). Churchill, bu sahnede çocuğa verilecek disiplin görevlerinin üvey anneye yüklenmesini açıkça eleştirmektedir. İlgili sahnede Angela, kendisine anne diye hitap etmeyen Becky'yi bir fincan kaynar su içmeye zorlar (Churchill, 6. Sahne, s. 153). Becky, elindeki fincanı yere düşürüp kırdığında; genç kadın, ona yeniden kaynar su doldurur ve suyu içmesi için onu şu sözlerle tehdit eder:

ANGELA. Kaynar öyle mi? Eeee başka ne olacaktı kız? Dondurma mı? Biraz sıcakta eriyecek miydi? Eğer baban bu gece ararsa senin nasıl kötü bir kız olduğunu ona anlatacağım ve o da seni sevmeyecek. Bir gün kamyonuna binecek ve geri gelmeyecek, bana para yollayacak sana değil. Özür dilersen içmene gerek yok. (6. Sahne, s. 154).

Bu sahne, aile içindeki güç dinamiklerini ve üvey anne-üvey çocuk ilişkilerindeki gerilimleri öne çıkarır. Churchill, Angela'nın cezalandırma yöntemlerini eleştirerek, bu durumdaki çocukların korunmasızlığını ortaya koyar. Becky'nin suyu içmek zorunda bırakılması, güçlü olanın zayıfı kontrol etme arzusunu ve çocuğa uygulanan şiddeti gösterir. Bu çerçevede, Angela'nın konuşması, oyunun içerisinde hemcinsler arasındaki şiddetin çeşitli yönlerini yansıtır. Angela, sözlerinde duygusal şiddeti açıkça sergilerken, aynı zamanda fiziksel ve ekonomik şiddet de uygular. Üvey annenin kaynar su içirterek genç kızı hırpalaması, ona acı çektirmesi fiziksel şiddeti açıkça ortaya koyar. Ayrıca, babayla ilişkisini tehdit ederek duygusal şantajda bulunması, Becky üzerinde kontrol sağlama amacını göstermektedir. Bu durumda, Churchill'in sahnesi, aile içindeki güç mücadelelerini, fiziksel ve duygusal şiddetin inceliklerini göstererek, kadınlar arasındaki şiddetin karmaşıklığını ve yaygınlığını vurgular. Öte yandan, Angela'nın ekonomik şiddet uygulamaya yönelik tehdidi, babanın aile içindeki finansal destek rolünü yönetmeye yönelik bir izlemdir. Bu durum, kadınların ekonomik bağımsızlığının sınırlarını gösterirken, aynı zamanda güç dengesizliklerini de açıklar.

Böylece, Angela'nın sözleri, şiddetin yalnızca fiziksel bir eylem olmadığını, aynı zamanda duygusal ve ekonomik boyutları da içerdiğini gösterir. Söz konusu sahne ile Churchill, eserindeki çeşitli karakterler arasındaki ilişkilerin karmaşıklığını ve üvey annelerin olası uygulayabilecekleri şiddetin farklı yönlerini ayrıntılı bir biçimde inceleme çabasını yansıtır. Üvey annesinin korkutması üzerine Becky kaynar suyu içmeye başlar, ancak Angela uyguladığı işkenceyi şu sözleriyle sürdürür:

ANGELA. Daha çabuk iç mızımız. Acıtıyor değil mi? Hadi şimdi özür dile. Özür dilerim anneciğim de bana. (6. Sahne, s. 154).

Angela'nın Becky'ye zorla kaynar su içirmesi, oyundaki şiddetin acımasız bir örneğini sergiler. Onun genç kızı fiziksel acıya maruz bırakma kararı, annelik rolünü istismar ederek çocuğa yönelik duygusal ve fiziksel şiddeti bir araya getirmektedir. Yani, Angela'nın üslubu ve tavrı, acı çeken Becky üzerinde üstünlük kurma arzusunu gösterir. Üvey annenin Becky'den özür dilemesini istemesi, şiddetin bir tür zorlama aracı olarak kullanılmasını da göstermektedir. Bu kapsamda Angela, kurbanını acı çekmeye zorlayarak onun üzerindeki kontrolünü pekiştirmeye çalışır. Angela'nın zalimliği ve acıya karşı gösterdiği duyarsızlık, şiddetin içsel bir dürtüyle nasıl sıradanlaştığını yansıtır. Daha sonra üvey anne-kız arasındaki tatsız konuşma şöyle devam eder:

BECKY. Seni babama söyleyeceğim.

ANGELA. Ona söyleyeceğin şeyi benim söylemeyeceğimi mi sanıyorsun?

BECKY. Birilerine anlatacağım. Seni hapse koyacaklar, yakacaklar seni.

ANGELA. Anlatamayacaksın çünkü seni öldürmüş olacağım. Bunu biliyorsun.

Öyle değil mi?

BECKY. Evet. (6. Sahne, s. 154).

Bu sahne, Churchill'in eserindeki güç dinamiklerini ve şiddetin karmaşıklığını bir kez daha ortaya koyar. Görüldüğü gibi, Angela'nın genç kızı korkutmak ve boyun eğmeye zorlamak amacıyla yaptığı eylemler, *Fen* oyununun temelindeki güç kavgalarını yansıtır. Becky'nin Angela'yı babasına söyleyeceğini belirtmesi, Churchill'in babalara yönelik eleştirisini ortaya koyar. Aslında Churchill, Becky'nin kamyon şoförü babası olmadan üvey annesiyle yaşamak zorunda kalmasını, babanın yokluğunun ve aile içindeki eksik iletişimin nasıl travmatik bir etkiye yol açtığını gösterir. Becky'nin

Angela'ya karşı duyduğu korku, şiddetin yalnızca fiziksel değil, aynı zamanda duygusal etkileri olduğunu da gösterir. Bu bağlamda, Churchill, eserinde kadınların kendi aralarındaki güç kavgalarının ve bunların sonuçlarını derinlemesine incelerken, aynı zamanda aile içindeki erkek figürlerin eksikliğini yarattığı sorunlara da dikkat çeker. Konuşmanın sonunda Angela'nın Becky'nin saçını önce okşayıp sonra aniden çekmesi, fiziksel şiddetin bu sahnede nasıl bir önemli rol oynadığının da altını çizer. Bu eylem, bir kez daha Angela'nın yalnızca sözlü tehditlerle değil, aynı zamanda fiziksel güç kullanarak kontrol sağlamaya çalıştığını gösterir. Becky'nin saçının çekilmesiyle yaşadığı acı, Angela'nın üstünlük kurma çabasının bir yansımasıdır. Bu kapsamda, söz konusu sahnede Churchill, fiziksel şiddetin, duygusal ve ekonomik şiddetle birlikte karmaşık bir biçimde iç içe geçtiği bir tablo ortaya çıkararak izleyiciye derinlemesine bir düşünce ortamı sunar.

Fen'in altıncı sahnesinde kırk yaşında bir kadın olan Nell, bahçede çalışırken Becky ile Val'in kızları Deb ve Shona, Nell'in başındaki şapkayı şaka amaçlı kaparlar. Bu duruma oldukça sinirlenen Nell, küçük kızları cezalandırmak ister. Ayrıca bu sahnede, henüz çocuk yaşta olan Becky, Deb ve Shona'nın beklenmedik bir biçimde şiddet eğilimi göstermeleri dikkat çekicidir. Psikolog Albert Bandura (1995, s. 13), çocuğun en yakın sosyal çevresi olan ailesini gözlemleyerek birçok şey öğrendiğini vurgular. Bandura'ya göre, çocuklar, model aldıkları yetişkinlerin davranışlarını taklit ederek öğrenirler. Dolayısıyla, şiddet de Bandura'nın belirttiği gibi öğrenilen bir davranış olabilir. Bu bağlamda, Churchill'in oyunundaki söz konusu genç kızlar, kendilerine hem fiziksel hem de duygusal şiddet uygulayan Nell'e karşı şiddet ile karşılık verirler:

DEB. Kız kardeşimi iteledin, seni geberteceğim.

BECKY. Seni öldüreceğim. Çapayla öldüreceğim. Korkunçsun. (7. Sahne, s. 156).

Bu konuşmalardan anlaşılacağı üzere Nell, Deb'in kız kardeşi Shona'yı itelemiştir. Kızlar konuştuğundan sonra Becky, bahçe çapasını alarak Nell'i korkutmak ister. Nell ve kızlar arasındaki tartışma devam ederken, çocuklardan yaşça oldukça büyük olan Nell aniden altı yaşındaki Shona'yı alıp tavşan kafesine kilitler. Bunun üzerine Deb, elinde çapa olan Becky'ye "Nell'i öldür!" (7. Sahne, s. 156) diye emir vererek onu şiddet uygulamaya sürüklemek ister. Shona, "Kıpırdamıyorum, beni kurtarın!" (7. Sahne, s. 157) diye yakarırken, Nell, üç kıza hakaret etmeye devam eder ancak bir süre sonra

kafeste büzülmüş olan kızı çıkarır. Söz konusu sahnede Churchill, çocukluk çağında olan Becky, Deb ve Shona'nın şiddet eğilimlerini ve bu eğilimlerin nereden kaynaklandığını vurgulamaya çalışır. *Fen*'in önceki sahnesinde üvey annesi Angela'dan şiddet gören Becky, bu sahnede eline bahçe çapasını alarak Nell'i korkutmaya yönelik bir eylemde bulunur. Bu çerçevede Churchill, Becky'in kendi travmatik deneyimlerini içselleştirerek şiddet uygulayan bir bireye dönüşmesini gösterir. Söz konusu sahne, şiddetin döngüsel bir yapıda geçişken olduğunu ve özellikle çocukların bu tür şiddet davranışlarını benimsediğini vurgular. Allan'ın (2017, s. 13) belirttiği gibi, çocuk mağdurların bu tür şiddet biçimlerini içselleştirme eğilimi güçlüdür. Bu durum, şiddetin yalnızca bir etki değil, aynı zamanda bir tepki olarak da ortaya çıktığını gösterir. Dolayısıyla, çocuklar şiddete maruz kaldıklarında, bu deneyimleri kendi davranışlarına yansıtabilirler. Bu bağlamda, Churchill'in sahnesi, şiddetin yayılma ve çoğalma sürecini anlamamıza yardımcı olurken, çocukların şiddetin döngüsünü sürdürme eğilimini vurgular. Yine, kırk yaşlarındaki Nell'in altı yaşındaki Shona'yı tavşan kafesine kilitlemesi, güç ve kontrol dinamiklerinin altını çizer. Deb'in Becky'e "Nell'i öldür!" biçimindeki emri, şiddetin yalnızca fiziksel değil, aynı zamanda sözlü ve duygusal boyutlarını da içerdiğini gösterir (Bowman vd., 2008). Shona'nın oyundaki çılgınlığı ise, şiddetin mağdurları ne denli korkuya sürüklediğini öne çıkarır. Daha sonra Shona ve Nell arasında şu konuşma geçer:

SHONA. Sen bir cadı mısın?

NELL. Hayır, ben bir prensesim. Haydi defolun. (7. Sahne, s. 157).

Gözlemlendiği gibi, Shona'nın Nell'i cadıya benzetmesi, metinlerarasılık yoluyla *Hansel ve Gretel*⁸ masalına gönderme yapmaktadır. Bu kapsamda, *Fen*'in yedinci sahnesinde, çocukların küçük bir yaramazlık sonucu Nell'e karşı başlattığı çekişme, hem fiziksel hem de duygusal şiddeti içerir. Nell, bu durumda neredeyse bir canavar gibi davranarak çocuklara şiddet uygular. Küçük kızlar ise bu şiddete karşılık olarak, kendilerine zarar veren kadına ölümle tehditler savurarak duygusal şiddette bulunurlar. Nell'in kendini prenses olarak nitelendirmesi ise, karakterin karmaşıklığını ve içsel çatışmalarını yansıtan dikkat çekici bir ayrıntıdır. Hayatlarının en renkli dönemlerinde üç küçük kızın şiddet uygulaması, düşündürücü bir durumu ortaya koyar. Churchill'in

⁸ Alman Grimm kardeşlerin masalındaki cadı, Hansel ve Gretel kardeşleri bir kafese kilitlet. Masal, çocukların zorluklarla karşılaştıklarında birbirlerine destek olmalarının önemini vurgular.

bu sahnede vurgulamak istediği nokta, şiddetin toplumun her kesiminde ve her yaşta gerçekleşebileceğidir.

Aslında Churchill, çocukların ruh sağlığı açısından anne-babalara büyük görevler düştüğünü vurgulamak ister. Araştırmacı-yazar Gökdağ (2002, s. 83), anne-baba ayrılığının “çocuklar üzerinde ciddi zararlara neden olabileceğini” belirtir. Bu durum, Churchill'in oyunundaki üç kızın davranış biçimlerini açıklığa kavuşturur. Shona ve Deb kardeşler, anneleri Val'in onları terk edip başka bir adamla yaşamak istemesi nedeniyle öfkeli bir tutum sergiler. Becky ise, üvey annesinin uyguladığı şiddetle büyümüş ve genç kızlığa adım atmış bir bireydir. Öyle görülüyor ki, çocuklar bir yandan kendilerini korumaya çalışırken, öte yandan iç dünyalarındaki üzüntüyü ve hayal kırıklığını dışa vurarak şiddet uygularlar. Bu çerçevede Churchill, çocukların huzurlu bir aile ortamında yetişmesinin şiddeti önlemede etkili olabileceğini önemle vurgulayarak boşanmış ailelere yönelik bir öneri getirir. Anlaşıldığı gibi, yazarın isteği, her çocuğun doğal yaşamını ebeveynleriyle bir arada geçirmesidir. Anne, baba ve çocuklardan oluşan aile yapısının, çocuğun ruhsal gelişimi ve toplumsal uyumu açısından büyük bir önemi bulunmaktadır, aynı zamanda, ailenin çocuğa sevgi, mutluluk, neşe ve güven sağlayabilmesi, vazgeçilmez bir durumdur (Öztürk, 2020). Çocuğun toplumda ruhsal açıdan sağlıklı olabilmesi için en önemli koşul, anne ve baba arasındaki uyum ve anlaşmadır. Bu bağlamda, Churchill her şeyin ailede başladığını ve boşanma ya da üvey ebeveyn gibi durumların şiddeti tetikleyebildiğini iletmeye çalışır.

Oyunun ilerleyen bölümlerinde, kadınların ev ve tarla işleriyle ilişkili rolleri geniş bir bakış açısıyla ele alınır. Bunun dışında, *Fen*'in sonlarına doğru, Val'in gerçekleştirdiği kendine yönelik şiddetin nedenlerine de oyunda geniş bir şekilde yer verilir. Kendine yönelik şiddet, bireyin kendi bedenine veya ruhuna zarar verme eylemini ifade eder ve halk arasında “intihar” olarak adlandırılır. Bu tür eylemler, çoğunlukla derin duygusal veya zihinsel sıkıntılar ile yakından ilişkilidir ve bireyin içsel savaşımlarının bir yansıması olabilir (Handelman ve Lester, 2007). Dünya genelinde birçok kişinin ölümüne neden olan kendine yönelik şiddet, üzerinde ciddiyetle düşünülmesi gereken bir sorundur (Crosby vd., 2011, s. 11). Val'in trajik ve üzücü olayı da bu durumun altında yatan nedenlerini açıkça gözler önüne sermektedir. *Fen*'deki Val'in intihar eylemi, insanın derin ruhsal çatışmalarının ve toplumsal zorlukların yansıması olarak kendine yönelik şiddetin vahametini göstermesi bakımından son

derece önemlidir. Özellikle oyunun on üçüncü sahnesinde, Val'in çocukları ve sevgilisi arasında yaşadığı ikilemi görürüz. Genç kadın, tekrar Frank'in yanına dönmüştür, ancak genç adam, evini terk etmeye hazır olan Val'e kızarak, ona yönelik tutarsız konuşmalarda bulunur:

FRANK. Ne var?

VAL. Seni görmek istedim.

FRANK. Neden?

Bana geri mi döndün?

VAL. Hayır.

FRANK. O halde ne? Ne? Seni görmek istemiyorum Val.

VAL. Yapma.

FRANK. Bu gece benimle kal. (13. Sahne, s. 173).

Görüldüğü gibi, Val, kocasına ve çocuklarına haksızlık yaptığının farkında olmasına rağmen, yine de sevgilisiyle buluşmaktan kendisini alıkoyamaz. Evinin ve sevgilisinin arasında bocalayan genç kadına, Frank onunla buluşmak istemediğini açıkça belirtir. Yukarıdaki konuşmalarda Frank, Val'e karşı büyük bir öfke beslemekte ve bu kızgınlığını hakaretlerle dile getirmektedir. Val, Frank'in "Bu gece benimle kal" isteğini reddettiğinde, genç adam daha da öfkelenerek ona "Defol!" (s. 173) der. Bu bencilce davranışıyla Frank, Val'in yaşadığı ikileme anlayış göstermeyerek ona duygusal şiddet uygular. Oyunda daha sonra kendisini dayanılmaz acılar içinde hisseden, umutsuzluk ve çaresizlik içinde olan Val, sevgilisi ve çocukları arasında kalmaktan kaynaklanan karmaşıklığını bir kez daha ortaya koyar ve kendine yönelik şiddetin ipuçlarını verir. Bu durum, insanın içsel çatışmalarının ve toplumsal baskıların ne denli etkili olduğunu gösterirken, aynı zamanda kendine yönelik şiddetin, duygusal sıkıntılarla baş etme şekli olarak ortaya çıkabileceğine dair bir göstergedir:

VAL. Onlarsız yaşayamıyorum, sensiz de yaşayamıyorum. Sanırım en iyisi ikimizden birinin ölmesi. (17. Sahne, s. 179).

Churchill, Val'in içinde bulunduğu zorlukları defalarca sahneye koyarak, yasak aşk yaşayan evli ve çocuklu kadınların ruhsal durumlarını yansıtmaya çalışır. Burada yazar, herhangi bir nedenden dolayı yasak bir ilişki yaşamamanın ne denli bir karmaşıklığa yol açabileceğini izleyicilere iletir. Val, ailesini aldatmanın verdiği vicdan

azabının etkisiyle; başına gelenlerle, bugünüyle, kendisiyle, inancı ve yaşam tarzıyla yüzleşir. Oyunun son sahnesinde, Val sıkıntılarından kaçış yolu arayarak, Frank'ten kendisini öldürtmesini ister ve kendine yönelik şiddeti işaret eder. Aslında bu şiddet türünde kesici alet kullanma, kendini zehirleme, aşırı dozda ilaç alma, yüksek yerlerden atlama gibi çeşitli zarar verici davranışlar bulunur (Spicer ve Miller, 2000). Bu çerçevede, oyunun son sahnesinde Val'in intihar aracı olarak Frank'in baltası kullanılacaktır. Aslında Val, içinde bulunduğu acı ve çaresizlik hissinden kurtulmak için ölümü seçmiştir. Evli olan Val ne çocuklarından ne de sevgilisi Frank'ten vazgeçmek ister. Bu ikileme başa çıkamayan Val, yaşamak yerine ölümü tercih etmiştir. Eleştirmen Sid Smith'in (1987) belirttiğine göre, gerçek aşk ile çocukları arasında sıkışıp kalan Val, sonunda intiharın eşiğine gelerek kendisi için daha iyi bir seçenek bulamaz. Frank, Val'i öldürmeyi reddetse de onu bir balta ile parçalayarak cesedini gardıroba koyar, izleyiciler de bu korkunç fiziksel ve kendine yönelik şiddete tanık olurlar.

Oyunun devamında Becky, evde genç üvey annesiyle yaşadığı sıkıntıları dizelere dökerek bir yazı yazmıştır. İzleyicileri ve okuyucuları duygulanmaya yöneltti sözler şöyledir:

BECKY. Benim canım anneciğim neredesin? Senin yapayalnız çocuğun burada tek başına. Bana neler yapıldığını ah bir görebilseydin/ Hemen gelip beni buradan kurtarırdın. Sana olan sevgim her zaman gerçek. Anneciğim, tatlı değerli anneciğim. (19. Sahne, s. 183).

Aslında Becky, kamyon şoförü babasını günlerce hatta haftalarca görememektedir ve bu durum anne özlemini derinden hissetmesine neden olmaktadır. Üvey annesiyle geçirdiği zamanların çoğunu şiddet dolu anlarla geçiren genç kız, hissettiklerini yazarak içsel sıkıntısını hafifletmeye çalışmıştır. Ancak üvey annesi Angela, bu yazıyı müstehcen bulup, Becky'yi babasına şikâyet etmekle ve yazıyı ona göstermekle tehdit ederek duygusal şiddet uygular. Burada Churchill, üvey annelerin çocuğa sevgi göstermesinin önemine vurgu yaparak, onlardan özveri beklediğini belirtmeye çalışır. Yazar, üvey annelerin çocuklarına karşı anlayışlı olmalarını ve olumsuz davranışlarını hoş görmelerini vurgulayarak, bunun bir üvey anne olarak kabul görmeyi kolaylaştıracağını düşünmektedir. Ayrıca Churchill, çocuğa verilmesi gereken terbiyenin biyolojik ebeveyn tarafından sağlanması gerektiğine özellikle vurgu yapar.

Bu bağlamda, Churchill aile içi ilişkilerde özellikle üvey ebeveynliğin altını çizerek, çocuğa karşı anlayış ve hoşgörü gösterilmesi gerektiğini iletmeye çalışır.

Fen'in sonuna geldiğimizde, bugüne kadar sürekli olarak baskı altında yaşamış olan ve sonunda huzuru ölümden bulmuş Val'in (Rich, 1984) hayaleti belirir ve sevgiliyle konuşmaya başlar. Bu sırada sahnede uykusunda yaşadığı şiddeti sayıklamakta olan Becky'nin varlığı belirir:

BECKY. Uyanmak istiyorum. Angela beni dövüyor. Beni karanlığa kapatıyor. Koluma bir sigara bastı. O burada. (21. Sahne, s. 189).

Becky'nin yukarıdaki sayıklaması, üvey annesi Angela'dan ciddi bir şiddet gördüğünü açıkça göstermektedir. Genç kızın, rüyalarında bile bu vahşetin izlerinden kaçamaması, yaşadığı travmatik deneyimin boyutunu ortaya koymaktadır. Şiddetin en önemli sonuçlarından biri, insanların fiziksel ve duygusal olarak zarar görmesi olarak bilinmektedir (Rivara vd., 2019, s. 1622). Bu çerçevede, Becky'nin sözleri, duygusal ve fiziksel şiddet etkilerinin uzun süre devam ettiğini açıkça gözler önüne sermektedir. Churchill, söz konusu oyununun sonlarına doğru kadın karakterlerin yaşadığı zorlukları ve şiddetin sonuçlarını geniş bir açıdan ele alarak farkındalık kazandırmayı hedeflemektedir. Bu sahneler, toplumda insanların yüzleştiği şiddetin acımasız gerçeğini gösterirken, izleyicinin bu konuda derin bir düşünceye yönltilmesini sağlar.

Sonuç

Churchill'in *Fen* adlı oyunu, çeşitli kadın karakterler aracılığıyla farklı yaş gruplarındaki bireylerin deneyimlerini ayrıntılı bir biçimde ele almaktadır. Yazar, oyununun içinde sorgulama ve yanıt arama unsurlarını birleştirerek izleyicilere derin bir düşünce ortamı sunar. Oyunda kadın karakterler, geleneksel kadınlık rollerinin yanı sıra ahlak, gelenek, görenek ve toplumsal düzenin taşıyıcılığını ve koruyuculuğunu üstlenir. Yirmi bir sahneden oluşan oyunda kadınların uyguladığı fiziksel, ekonomik, duygusal ve kendine yönelik şiddet unsurları da göze çarpar.

Fen'de ustabaşı kadın Mrs. Hassett, sahip olduğu güç ve konumunu kullanarak, kadın işçilere karşı tehditler savurarak hem duygusal hem de ekonomik şiddet uygular. Bu durum, güçlü tarafın zayıf olanları kontrol altına alma ve baskı kurma arzusunu açıkça yansıtır. Oyunda Val, evli bir kadın olarak çocukları ve yasak ilişkisi arasında sıkışıp kalan bir karakterdir. Churchill, bu karakter aracılığıyla ahlaki zorlukları ve

toplumsal beklentilerle başa çıkma çabalarını vurgular. Oyunun sonunda Val'in yaşadığı çıkmaz, dayanılmaz bir noktaya ulaşır ve genç kadın, sevgilisi Frank'le yaşadığı karmaşık ilişkiyi sonlandırmak adına trajik bir karar alarak kendisini öldürtmeye karar verir. Bu kapsamda, kendine yönelik şiddet türü ile Val kendisini Frank'e öldürtür. Angela, üvey anne rolündeki bir başka çarpıcı karakterdir. Oyunda, Angela'nın üvey kızı Becky'ye uyguladığı duygusal, fiziksel ve ekonomik şiddet, Churchill'in eleştirisinin merkezindedir. Yazar, oyundaki Angela karakteri aracılığıyla şiddet uygulayan üvey anneleri sert bir dille eleştirir. Dahası, oyunda Shona ve Deb gibi mutsuz bir aile ortamında yetişen çocuklar, duygusal ve fiziksel şiddet uygulayan bireyler olarak resmedilir. Becky ise üvey annesinden şiddet gördükten sonra, kendi yaşamında duygusal ve fiziksel şiddeti benimseyen ve uygulayan bir karaktere dönüşür. Sonuçta Churchill, *Fen* adlı oyun aracılığıyla kadınların zorlu yaşantılarını, şiddetin gerçek hayattaki farklı yüzlerini ve toplumdaki şiddet eğilimlerini izleyicilere çarpıcı bir biçimde aktarır.

Özetlemek gerekirse, Churchill oyununda şiddetin şiddet doğurduğunu ve ruhsal sorunlara yol açtığını belirtir. Genel olarak, artan bir sorun olarak karşımıza çıkan şiddetle mücadele etmek ve toplumda değişim sağlamak için eğitim ve farkındalık seviyesini artırmak hayati önem taşımaktadır. Bu bağlamda, Churchill'in *Fen* oyunundaki şiddet temaları da bu gerçeği yansıtır. Churchill'in oyunu, insanların birbirlerine saygı ve sevgiyle yaklaşmalarını teşvik ederek şiddetin azalmasına ve daha güvenli bir toplum oluşturulmasına yardımcı olabileceği iletisini verir. Yazara göre, toplumdaki şiddetin yok edilmesi için ailelere büyük görevler düştüğü oyunda hatırlatılır.

Kaynakça

Allan, J. (2017). *An Analysis of Albert Bandura's Aggression: A Social Learning Analysis*. Routledge.

Aucoin, D. (2012, Ocak 1). Scrabbling for a Foothold in *Fen*. *The Boston Globe*.
<https://www.bostonglobe.com/arts/2012/01/24/scrabbling-for-foothold-caryl-churchill-fen/IMgCdfOKHOppsPRv6viR8H/story.html>

Aston, E. (2010). *Caryl Churchill*. Northcote House Publishers, Limited.

Bandura, A. (1995). *Self-Efficacy in Changing Societies*. Cambridge University Press.

- Benoit, E. (2012, Şubat 28). Finnegan and Fen Look to Impress. *The Spectrum*.
<https://www.ubspectrum.com/article/2012/02/finnegan-and-fen-look-to-impress>
- Billington, M. (2018, Eylül 2). Caryl Churchill at 80: theatre's great disruptor. *The Guardian*. <https://www.theguardian.com/stage/2018/sep/02/caryl-churchill-at-80-theatre-great-disruptor>
- Bowman, B., Matzopoulos, R., Butchart, A., & Mercy, J. (2008). The impact of violence on development in low- to middle-income countries. *International Journal of Injury Control and Safety Promotion*, 15(4), 209-219.
- Churchill, C. (1986). *Softcops & Fen*. Methuen.
- Churchill, C. (1990). *Plays: Two. (Softcops, Top Girls, Fen, Serious Money)*. London: Methuen Drama.
- Churchill, C. (1993). *Plays: One. (Owners, Traps, Vinegar Tom, Light Shining in Buckinghamshire, Cloud Nine)*. London: Methuen Drama.
- Crosby, A., Ortega, L., & Melanson, C. (2011). *Self-directed violence surveillance: Uniform definitions and recommended data elements*, Version 1.0. Centers for Disease Control and Prevention, National Center for Injury Prevention and Control.
- Delara, M. (2016). Mental health consequences and risk factors of physical intimate partner violence. *Mental health in family medicine*, 12, 119-125.
- Demastes, W. W. (1996). *British Playwrights, 1956–1995: A Research and Production Sourcebook*. Westport, CT, USA: Greenwood Publishing Group, Incorporated.
- Diamond, E. (1988). (In) Visible Bodies in Churchill's Theatre. *Theatre Journal*, 40(2), 188–204. <https://doi.org/10.2307/3207656>
- Dolan, J. (2011, Mart 19). Fen. *The Feminist Spectator*.
<https://feministspectator.princeton.edu/2011/03/19/fen/>
- Gardner, L. (2011, Mart 9). Fen – review. *The Guardian*.
<https://www.theguardian.com/stage/2011/mar/09/fen-review>
- Gibran, D. K. (1998). *The Falklands War: Britain Versus the Past in the South Atlantic*. McFarland, Incorporated, Publishers.

- Gobert, R. D. (2014). *The Theatre of Caryl Churchill*. Bloomsbury Publishing.
- Godiwala, D. (2003). *Breaking the Bounds: British Feminist Dramatists Writing in the Mainstream Since C. 1980*. Peter Lang Publishing.
- Gold, S. (1983, Haziran 24). Bottom Girls: Love Among Potato Fields. *The Wall Street Journal*.
- Gökdağ, D. (2002). *Aile Psikolojisi ve Eğitimi*. Eskişehir. Anadolu Üniversitesi Yayınları.
- Greene, A. (2006). *Women Writing Plays: Three Decades of the Susan Smith Blackburn Prize*. University of Texas Press.
- Grimm, J., & Grimm, W. (2003). *Grimm's Fairy Tales*. Barnes & Noble Classics.
- Handelman, L., & Lester, D. (2007). The content of suicide notes from attempters and completers. *Crisis*, 28(2), 102-104. <https://doi.org/10.1027/0227-5910.28.2.102>
- Kelly, J., & Johnson, M. (2008). Differentiation among types of intimate partner violence: research update and implications for interventions. *Family Court Review*, 46(3), 476-499. <https://doi.org/10.1111/j.1744-1617.2008.00215.x>
- MacDonald, G. (2006). Engaging Social Issues, Expressing a Political Outlook. Alexis Greene (Ed.) *Women Writing Plays: Three Decades of the Susan Smith Blackburn Prize* (ss. 104-116) içinde. University of Texas Press.
- Mackey, S. (1997). *Practical Theatre: A Post-16 Approach*. S. Thornes.
- Nicolson, P. (2010). *Domestic Violence and Psychology: A Critical Perspective*. Taylor & Francis.
- O'Connor, J. (2001). *Scenes and Stages*. Pearson Education.
- Öztürk, M. (2020, Eylül 2). Boşanma ve Boşanmış Aile Çocukları. <https://www.mucahitozturk.com/makale/bosanma-ve-bosanmis-aile-cocuklari>
- Polat, O. (2016). Şiddet. *Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Hukuk Araştırmaları Dergisi*, 22(1), 15-34. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/maruhad/issue/27591/290653>

- Rabillard, S. (1994). Fen and the Production of Feminist Ecotheater. *Theater*, 25(1), 62-71.
- Ravenhill, M. (2008, Eylül 3). She made us raise our game. *The Guardian*.
<https://www.theguardian.com/stage/2008/sep/03/carylchurchill.theatre>
- Ray, J. (2012, Mayıs 22). Fens and Farewells. *The Vanguard*.
<https://archive.psvanguard.com/fens-and-farewells/>
- Retzinger, S. M. (1991). Shame, anger, and conflict: Case study of emotional violence. *Journal of Family Violence*, 6, 37-59.
- Rich, F. (1983, Mayıs 31). Fen. *The New York Times*.
<https://www.nytimes.com/1983/05/31/theater/stage-fen-new-work-by-caryl-churchill.html>
- Rivara, F., Adhia, A., Lyons, V., Massey, A., Mills, B., Morgan, E., ... & Rowhani-Rahbar, A. (2019). The effects of violence on health. *Health Affairs*, 38(10), 1622-1629.
- Rowe, D. (2003). *Power and oppression: A study of materialism and gender in selected drama of Caryl Churchill*. University of South Africa, Master of Arts.
<http://hdl.handle.net/10500/1286>
- Smith, S. (1987, Şubat 26). Fen is no Fun. *Chicago Tribune*.
<https://www.chicagotribune.com/news/ct-xpm-1987-02-26-8701160362-story.html>
- Spicer, R. & Miller, T. (2000). Suicide acts in 8 states: incidence and case fatality rates by demographics and method. *American Journal of Public Health*, 90(12), 1885-1891. <https://doi.org/10.2105/ajph.90.12.1885>
- Utech, M. R. (1994). *Violence, Abuse, and Neglect: The American Home*. General Hall.
- Villagomez, C. (2020, Nisan 23). Historical background on Caryl Churchill's Fen. *Court Theatre*. <https://www.courttheatre.org/about/blog/historical-background-on-caryl-churchills-fen/>

Westermann, A. (2011). *Caryl Churchill's Top Girls - Feminism vs. Culture*. Bod Third Party Titles.

Yaşar, M.R. (2017). İki şiddet arasında kadın. *Akademik Matbuat*, 1(1), 1-20.
<https://dergipark.org.tr/tr/pub/matbuat/issue/32020/336165>